

ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΦΡΕΝΕ

ΓΙΑΤΙ;

ΠΩΣ;

Παιδαγωγική ομάδα «ΤΟ ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ»

ICEM – Pédagogie FREINET

Συντονισμός - επιμέλεια

Patrick Aslanian, Catherine Chabrun, François Le Ménahèze, André Mathieu, Catherine Mazurie, Florence Saint Luc

Μετάφραση: Χάρης Παπαδόπουλος

Σημείωση: στην απόδοση στην ελληνική γλώσσα για να μην βαρύνει το κείμενο με διπλούς γραμματικούς τύπους χρησιμοποιούνται εναλλάξ στις ενότητες του βιβλίου το θηλυκό και αρσενικό γραμματικό γένος

**Editions ICEM – Pédagogie Freinet
Nantes, 2005**

ΤΟ ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ

Αθήνα, 2016

Πίνακας περιεχομένων

Προοίμιο

Αρχίζοντας

Ξεκίνημα λοιπόν σημαίνει ότι τολμάει κανείς την ρήξη, αφήνει τους φόβους του, αποκτά εμπιστοσύνη, βρίσκει καινούριες ασφάλειες

Συnergατικό ξεκίνημα... για αυτομόρφωση, για αυτοαξιολόγηση.

1 - Παιδαγωγική Φρενέ: μια εκπαίδευση/μια παιδαγωγική της εργασίας

2 - Παιδαγωγική Φρενέ: η ζωή εισέρχεται στο σχολείο...

Τα γεγονότα μπαίνουν μέσα στην τάξη...

3 - Παιδαγωγική Φρενέ: μια ακριβής οργάνωση

Προϋποθέσεις επιτυχίας

Εργαλεία και τεχνικές

Χρησιμοποίηση ενός φακέλου στο μάθημα «Επιστήμες και τεχνολογία» ή πώς να αρχίσετε... απλά και αποτελεσματικά

4 – Μαρτυρίες από ξεκινήματα

Πώς ξεκίνησα...

Αναπληρώτρια, ξεκινάω με παιδαγωγική Φρενέ

Πώς ξεκινήσαμε στο νηπιαγωγείο: δύο μαρτυρίες

Ξεκινώντας ξανά αλλού

Ξεκινώντας στο Λύκειο όταν είναι κανείς μια «παλιά καθηγήτρια»

5 – Από τις θεωρητικές αρχές... στην πραγματικότητα

Μια παιδαγωγική εστιασμένη στο παιδί

Οικοδόμηση μιας πολιτισμικής κληρονομιάς της κοινότητας... για μια προσωπική πρόσβαση στις γνώσεις

6. Η χρονιά αρχίζει!

Η πρώτη μέρα

Πρώτη εβδομάδα στο δημοτικό ή στο γυμνάσιο/λύκειο

7 – Γιατί επέλεξα την παιδαγωγική Φρενέ

Μαρτυρίες «Γιατί εργάζομαι με την παιδαγωγική Φρενέ;»

Ξεκινώντας την ομάδα

Εν είδει συμπεράσματος

Γλωσσάρι

Οι εκδόσεις του ICEM – Παιδαγωγική Φρενέ

Και μερικές χρήσιμες επαφές

Ορισμένα στοιχεία βιβλιογραφίας

Παιδαγωγική Φρενέ: η ζωή εισέρχεται στο σχολείο...

από την *Fabienne Bureau*, νηπιαγωγό, *Mons-en-Baroeul*, 59

«Στην αρχή ήταν η θέληση να μην βλέπεις τα παιδιά να κάνουν όλα το ίδιο πράγμα την ίδια στιγμή.

Δεν θέλεις να είσαι εκείνο το πρόσωπο που κατέχει, μόνο αυτό, την γνώση και την μεταβιβάζει στους μαθητές.

Θέλεις να έχουν τα παιδιά την επιλογή, τον χρόνο να υλοποιήσουν ένα σχέδιο εργασίας που διάλεξαν.

Για τον εκπαιδευτικό, αυτό σημαίνει: να προβλέψει ένα πλαίσιο εργασίας που θα επιτρέψει στα παιδιά μιας τάξης να χειριστούν, να αναζητήσουν, να συγκρίνουν· να διαμορφώσει την τάξη του ώστε τα παιδιά να μπορούν να έχουν πρόσβαση κατά τρόπο αυτόνομο στο υλικό, με κανόνες και οδηγίες χρήσης και εργασίας.

Το να δουλεύεις με την παιδαγωγική Φρενέ, σημαίνει ότι επιτρέπεις στη ζωή να μπει μέσα στην τάξη, οργανώνοντας στιγμές διαλόγου, ανταλλαγών, παρουσιάσεων, συνεργασίας (συνεντεύξεις, παρουσιάσεις, εργαστήρια κατασκευών, ψηλαφήσεις), στιγμές που τα παιδιά είναι δρώντα πρόσωπα σε σχέση τόσο με την δική τους παραγωγή όσο και με των άλλων.

Η επιστροφή στην ομάδα είναι μια βοήθεια, μία ώθηση για τον μαθητευόμενο. Το να δουλεύεις με την παιδαγωγική Φρενέ, σημαίνει ότι βάζεις τη ζωή μέσα στην τάξη λαμβάνοντας υπόψη το βίωμα του κάθε παιδιού. Το βιωμένα γεγονότα είναι αυτά που θα του επιτρέψουν να έχει σημεία αναφοράς στην προσέγγιση των εννοιών.»

Τα γεγονότα μπαίνουν μέσα στην τάξη...

Από τον *Nicolas Go*, επιμορφωτή *IUFM Draguignan*, απόσπασμα από ένα κείμενο πάνω στην «υποδοχή του γεγονότος μέσα στην τάξη».

Ας πάρουμε το παράδειγμα ενός παιδιού που παρουσιάζεται στο σχολείο, το πρωί, με μια φωλιά που βρήκε σ' έναν θάμνο. Πρόκειται *a priori* για ένα απλό γεγονός. Μια εκπαιδευτική δομή «αντι-γεγονοτική» δεν διαθέτει καμιά στρατηγική υποδοχής: ο καθηγητής, στην καλύτερη των περιπτώσεων, θα μπορούσε να έχει επαινέσει ευγενικά την μαθήτριά, να της έχει προτείνει να αφήσει την φωλιά σε μια εταζέρα για λίγες μέρες, μέχρις ότου τελικά γίνει, ελλείψει νοήματος, ένα αντικείμενο όπως τα άλλα· θα μπορούσε λοιπόν να απομείνει εκεί εσαεί, και να καλυφθεί με σκόνη, είτε να την ξαναπάρει το παιδί, που πιθανότατα θα την πετάξει για τον ίδιο λόγο· ο καθηγητής θα θυμίσει αναμφίβολα ότι «σήμερα το πρωί πρέπει να τελειώσουμε το μάθημα της γραμματικής, έχουμε ήδη μείνει πίσω σε σχέση με το πρόγραμμα». Δεν θα έχει υπάρξει γεγονός, παρά ένα απλό καθημερινό συμβάν, στερημένο από το ενδεχόμενο νόημά του για την ομάδα, ένα συμβάν το οποίο αποβλήθηκε αμέσως μέσα από τον προγραμματικό μηχανισμό της τάξης, με την συγκατάθεση όλων, και για το καλό όλων, αφού πρέπει να «ολοκληρώσουμε το πρόγραμμα». Σ' αυτή την εκδοχή, η φωλιά δεν έγινε ούτε καν ένα διδακτικό αντικείμενο, και η πίεση της δομής ασκείται όχι για την μελέτη του αντικειμένου αλλά για τον αποκλεισμό του...

Ο καθηγητής θα μπορούσε να έχει υποδεχθεί το γεγονός, εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία για να πει δυο λόγια για τις φωλιές σ' όλη την τάξη, σαν μια πρωτότυπη πληροφόρηση, ή ακόμη προτείνοντας στην μαθήτριά να παρουσιάσει την δική της αναφορά, περιγράφοντας πού και πώς βρήκε την φωλιά, εκθέτοντας αυτά που ξέρει σχετικά.

Θα είχε ξαναπιάσει στη συνέχεια το μάθημά του, με μια μικρή καθυστέρηση ως προς το πρόγραμμα. Το πράγμα σ' αυτή την περίπτωση, αναμφίβολα, θα ήταν προτιμότερο και καλοδεχούμενο, αλλά ο δημιουργικός χαρακτήρας του γεγονότος θα ήταν πάλι περιορισμένος. Θα είχε παραμείνει ένα γεγονός «δίχως επαύριο». Απ' την άλλη, θα είχε ξεδιπλώσει ολόκληρο το δυναμικό του αφήνοντας χώρο σ' αυτό που, για παράδειγμα, ο Σελεστέν Φρενέ αποκαλούσε η εκμετάλλευση ενός «πλέγματος ενδιαφερόντων».

Η **πλήρης υποδοχή του γεγονότος** συνίσταται κατ' αυτήν την έννοια στο να προκαλέσει κανείς τα ερωτήματα (που στους κόλπους μιας ομάδας με σχετική εμπειρία αυτών των πρακτικών εκδηλώνονται αυθόρμητα). Ιδού τι θα μπορούσε να έχει συμβεί: «- Πού την βρήκες; - Σ' έναν θάμνο κοντά στο σπίτι μου. – Σ' έναν θάμνο; Στα δέντρα δεν είναι οι φωλιές; - Βρίσκονται και στα δέντρα και στους θάμνους, και γιατί; - Από τι είναι φτιαγμένη; - Δεν ξέρω, θα πρέπει να την χαλάσουμε για να δούμε. – Α! έχει δυο φτερά μέσα, από τι πουλί είναι; - Πρέπει να το ερευνήσουμε, ίσως δεν είναι τα δικά του, κτλ.»

Ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να έχει συμμετάσχει στα ερωτήματα, να προτείνει πεδία έρευνας, όπως η αναπαραγωγή, η κατοικία, η μετανάστευση, προσέχοντας να μην παρεμβαίνει πολύ και να μην επιβάλλει τα ερωτήματά του. Αν ξέρει να περιμένει και απλά να συνοδεύει ή να οδηγεί θα δοθούν πολλές ευκαιρίες, με την ευκαιρία της αναζήτησης, να εμπλουτιστούν οι ερωτήσεις.

Πράγματι, μετά την υποδοχή του γεγονότος (που συνίσταται στο να μην αποκλείεις ή καθιστάς ουδέτερο το συμβάν), μια δεύτερη διδακτική στρατηγική παρουσιάζεται: αυτή που συνίσταται στο να καθοδηγείς τις μαθήτριες στους ψηλαφισμούς τους, σεβόμενος το ρυθμό της αναζήτησής τους (πράγμα που σημαίνει να μην βιάζεις το βήμα).

Έρχεται λοιπόν κανείς αντιμέτωπος με μια διπλή αβεβαιότητα: αυτή που σχετίζεται με το τυχαίο του γεγονότος και την απρόβλεπτη εμφάνισή του και αυτή που σχετίζεται με το τυχαίο των ψηλαφισμών που προκύπτουν, υπό την μορφή ερευνών, ανάλογα με τα ερωτήματα και τις υποθέσεις. Η φωλιά θα μετρηθεί και θα ζυγιστεί; Θα διαλυθεί και θα αναλυθεί; Θα αναζητηθούν κι άλλες φωλιές και θα γίνουν αντικείμενο παρατήρησης στη φύση, όπως ενδεχόμενα και οι μετακινήσεις των πουλιών – πράγμα που συνεπάγεται κάποια έξοδο από την τάξη;

Τα παιδιά θα αναζητήσουν ντοκουμέντα στην σχολική βιβλιοθήκη, στο σπίτι, ή αλλού, θα τα διαβάσουν, συγκρίνουν, συνοψίσουν, παρουσιάσουν, μεταβιβάσουν και ανταλλάξουν με ενδεχόμενους ανταποκριτές, μέσω φαξ, μέλη, επιστολών; Θα κατασκευάσουν φωλιές ή θα τις αναδημιουργήσουν με διαφορετικά υλικά, θα τις αναπαραστήσουν με ζωγραφική, θα κατασκευάσουν σφυρίχτες με τον ήχο πουλιών, θα δημιουργήσουν τραγούδια, κείμενα, απαγγελίες;

Αδύνατον να προβλέψεις. Είναι αρκετό να προμηθεύσει η δασκάλα στις μαθήτριες όλα τα μέσα για να εξερευνήσουν σε βάθος τα διάφορα πεδία, με τις ιδιαίτερες απαιτήσεις τους: επιστημονικό, εικαστικό, ποιητικό, τεχνικό, μουσικό, κτλ, στις ποικίλες διαστάσεις του ορθολογικού, του συμβολικού, του φανταστικού, του συναισθηματικού, του γνωστικού, του σωματικού, του υλικού, κτλ.

Κάποια σημεία-κλειδιά στο ξεκίνημα της παιδαγωγικής Φρενέ

- ο καθένας με την δική του «πύλη εισόδου», το δικό του ξεκίνημα..., ανάλογα με την προσωπικότητά του, τις εμπειρίες του, τις ανάγκες του, τις σιγουριές του.
- αρχίστε από μία αλλαγή... όχι όλα μαζί.
- μην μένετε μόνοι: ανταλλάξτε, δικτυωθείτε, συνεργαστείτε...
- έχετε πάντα στο νου πόσο σύνθετη είναι μια τάξη, ιδιαίτερα όταν δουλεύεις με την παιδαγωγική Φρενέ.
- Να υποδέχεστε τον λόγο, την έκφραση, τη ζωή του παιδιού εξασφαλίζοντας στο πρόγραμμα τον χρόνο για μια ενεργητική ακρόαση όλων.

Αλλά όλα αυτά δεν μας απαλλάσσουν από τον στοχασμό πάνω στις αξίες, την πολιτική και παιδαγωγική δέσμευση, τις στάσεις μας μέσα στην τάξη.

Μαρτυρίες από ξεκινήματα

Πώς ξεκίνησα...

Από τον **Antoine Cicoella**, εκπαιδευτικό στο σχολείο **Alsace à Lunéville**

Ο Antoine Cicoella είναι εκπαιδευτικός σε ένα δημοτικό σχολείο στο Meurthe et Moselle μόλις έναν χρόνο. Γνώρισε την παιδαγωγική Φρενέ συμμετέχοντας στη διαμερισματική ομάδα του ICEM.

Γιατί... και πώς οργανώνει την τάξη του με μια τόσο μικρή επαγγελματική εμπειρία;

Πώς να ξεκινήσω;

Τέλος των καλοκαιρινών διακοπών, φυσιολογική αγωνία του πρωτάρη... Όσο πλησιάζει η έναρξη, τόσο τα ερωτήματα πληθαίνουν: Πώς να κάνω για να ξεκινήσω; Από τι να αρχίσω; Τι προτεραιότητες να βάλω;

Μετά από πολλά διαβάσματα και συζητήσεις με τους συναδέλφους από το Ινστιτούτο και την διαμερισματική ομάδα του ICEM, αποφασίζω:

- να εφαρμόσω γρήγορα τις τεχνικές έκφρασης για να οργανώσω την ομάδα της τάξης: το Συμβούλιο, το «τι νέα;» και την εφημερίδα τοίχου.
- να εισάγω την εργασία με φακέλους αυτοδιόρθωσης στη γλώσσα και τα μαθηματικά.

Τις πρώτες εβδομάδες αυτοσχεδιάζω πρόχειρα μια χρήση του χρόνου που αντανακλά αδέξια τις προθέσεις μου να εισάγω τις συνεργατικές τεχνικές.

Το «Τι νέα;»... ή πώς το σχολείο λαμβάνει υπόψη του το βίωμα.

Σε ό,τι αφορά την οργάνωση την εργασίας έχοντας υπόψη μου και την υποβαθμισμένη περιοχή που βρίσκεται το σχολείο, είπα στον εαυτό μου ξεκινώντας: τα παιδιά έρχονται στο σχολείο με ένα σωρό πολύ μεγάλα προβλήματα στις πλάτες τους, δεν έχουν λοιπόν το μυαλό τους ήσυχο για να ξεκινήσουν μια μέρα εργασίας.

Πώς να γίνει λοιπόν ώστε να ξεφορτώνονται τα προβλήματα και να ετοιμαστούν για τη δουλειά στο σχολείο; Πώς να κάνω ώστε το σχολείο να λαμβάνει υπόψη τα βιώματά τους;

Προβλέπω ένα καθημερινό «Τι νέα;»: κάθε πρωί, όλη η τάξη συγκεντρώνεται στην γωνιά της αίθουσας που καθιερώνουμε γι' αυτό το σκοπό. Γράφω στην συνέχεια στο Άλμπουμ της ζωής το όνομα των 3 ή 4 παιδιών και το θέμα της παρέμβασής τους. Κατόπιν, αφού θυμηθούμε τους κανόνες λειτουργίας, κάθε ομιλήτρια πρέπει να παίρνει το «ραβδί του λόγου» για να μιλήσει. Πολύ γρήγορα συνειδητοποιώ ότι το «Τι νέα;» παίρνει πολύ χρόνο από το πρόγραμμα και ότι τα παιδιά δεν ακούν αυτά που λέγονται και δεν σέβονται το δικαίωμα του λόγου.

Προχωρώ λοιπόν σε δυο τροποποιήσεις κατά τη διάρκεια του πρώτου τριμήνου: ο χρόνος ομιλίας γίνεται ένα λεπτό για κάθε ομιλήτρια και τα παιδιά που δεν σέβονται τον λόγο των άλλων εισπράττουν τον χαρακτηρισμό «ενοχλητική», που γράφεται σε έναν ανακεφαλαιωτικό πίνακα.

Οι ομιλίες, που αρχικά ήταν δειλές, άναρχες, τυποποιημένες, έγιναν σιγά-σιγά πιο ζωντανές, ενδιαφέρουσες και δομημένες. Τα παιδιά προόδευσαν ως προς τον σεβασμό των άλλων, διέκοπταν λιγότερο και, σημείο ενθαρρυντικό, ακόμη και οι πιο ντροπαλές άρχισαν να παίρνουν τον λόγο με τη σειρά τους για να εκφραστούν. Αργότερα, αποφάσισα γι' αυτή τη χρονιά να κρατήσουμε το «Τι νέα;» δύο φορές την εβδομάδα (Δευτέρα και Πέμπτη), πράγμα που στεναχώρησε εκείνους που θα ήθελαν να γίνεται κάθε μέρα!

Αναπληρώτρια, ξεκινάω με παιδαγωγική Φρενέ

Από την *Anne Rousseau*, εκπαιδευτικό στο *Ile et Vilaine*

Διδάσκω εδώ και τρία χρόνια: μια χρονιά στην επαρχία, μια χρονιά στην περιφέρεια της πόλης και αυτή τη χρονιά στη στοιχειώδη εκπαίδευση, σε δύο δημοτικά σχολεία εκ των οποίων το ένα είναι το δημοτικό σχολείο Léon Grimault στη Rennes (ομάδα Φρενέ). Στο σχολείο αυτό μπαίνω σε τρεις τάξεις.

Μετά από όλες αυτές τις σκέψεις, ιδού τι μου φαίνεται σημαντικό, ακόμη και αναντικατάστατο, για να ξεκινήσει κανείς με την παιδαγωγική Φρενέ ή αλλιώς ιδού πώς θα λειτουργούσα αν μπορούσα να ξεκινήσω ξανά απ' την αρχή ή να πώς θα ενεργήσω στην καινούρια (καινούριες;) τάξη μου.

Δεν θα μπω σε λεπτομέρειες για τους τρόπους να το κάνει κανείς, άλλοι ξέρουν πολύ καλύτερα να τα εξηγήσουν:

- Μια κουβέντα ή «Τι νέα;»

Για να φέρουμε την πραγματική ζωή μέσα στην τάξη, για να ξεκινήσουμε έρευνες, πρότζεκτ, για να έχουν νόημα οι δραστηριότητες και οι εκμαθήσεις, για να ξέρουμε λίγα ψίχουλα από τη ζωή των παιδιών, για να μοιραστούμε μαζί... Πράγματι, στις τάξεις όπου είμαι λιγότερο χρόνο, είναι πιο δύσκολο να κάνω να γεννηθούν δραστηριότητες από τα βιώματα των παιδιών, από αυτά που κουβαλάνε, από το περιβάλλον τους, τις επιθυμίες, τις ανάγκες τους. Η εργασία αποκτά λοιπόν λιγότερο νόημα, εμφανίζονται λιγότερα σχέδια εργασίας. Φτάνοντας το πρωί, τα παιδιά διαχειρίζονται τον χρόνο της συζήτησης, αναζητούμε μαζί το πώς μπορεί τα λεχθέντα να ξαναζωντανέψουν μέσα στην τάξη. Αυτό αντανακλάται στους χρόνους της προσωπικής ή συλλογικής εργασίας (έρευνες, παρουσιάσεις, συζητήσεις-αντιμαχίες). Ο ρόλος μου είναι επίσης «να υποδεχτώ το γεγονός».

Η Laurence Khaldi δοκίμασε για πρώτη φορά φέτος το «Τι νέα;» με προνήπια/νήπια

Είχα μια πολύ περιορισμένη εικόνα της παιδαγωγικής Φρενέ, δεν έβλεπα πώς μπορεί να μου φανεί χρήσιμη. Δεν έμοιαζε να είναι για μένα. Κατόπιν, η ανάγνωση του φυλλαδίου «Πρακτικές Φρενέ στο νηπιαγωγείο» (*Pratiques Freinet en maternelle*, éd. ICEM, No 36) και η συνάντηση με το «Εργοτάξιο νηπιαγωγείο» (εργαστήριο του ICEM) μου γέννησαν την επιθυμία να δοκιμάσω.

Ξεκίνησα τον Νοέμβριο αυτής της χρονιάς, όταν οικοδομείται η κοινωνική ζωή μέσα στην τάξη. Ένα πρωινό παρουσίασα στα παιδιά τις ετικέτες με τα ονόματά τους, τον μαγνητοπίνακα και την καρτέλα και έδωσα μόνο την οδηγία: «Όταν είστε έτοιμοι μπορείτε να κολλήσετε την ετικέτα σας και να 'ρθείτε να μιλήσετε στους άλλους από την καρτέλα».

Έμεινα έκπληκτη βλέποντας πώς εγκαθιδρύθηκαν οι κανόνες της ακρόασης χωρίς να χρειαστεί να τους διατυπώσω εγώ.

Το παιδί που μιλάει εκφράζεται, τα άλλα παιδιά ακούν χωρίς εμφανή αντίδραση ή ερωτήσεις. Παραδόξως, αυτά τα παιδιά που έρχονται συστηματικά να απευθυνθούν στην ομάδα είναι εκείνα που τα ακούω σπάνια μέσα στην ημέρα. Κι όμως, η απεύθυνση αυτή αντιπροσωπεύει μια εμφανή προσπάθεια από τα πρώτα κιόλας «Τι νέα;».

Το «Τι νέα;» είναι η στιγμή που τα παιδιά επεξεργάζονται μια ομιλία. Πρόκειται για μια πραγματική μάθηση: πώς παίρνει κανείς τον λόγο μπροστά σε μια ομάδα. Σκέφτομαι πώς είναι ένα απaráμιλλο εργαλείο για τους ντροπαλούς, αυτούς που δεν τολμούν ποτέ. Στο επίπεδο της κατασκευής της αφήγησης, αντιλαμβάνομαι την διανοητική εργασία του παιδιού για να βάλει σε λέξεις τις στιγμές της καθημερινής ζωής. Όπως αυτός ο μικρός που βάζοντας απλές φράσεις την μία δίπλα στην άλλη μας περιέγραφε για σχεδόν δέκα λεπτά το πώς ο πατέρας του τον έλουσε εκείνο το πρωί. Αναδιατύπωσα συνθέτοντας τα λόγια του: ήταν συνεπαρμένος! Το γεγονός ότι αναδιατυπώνω επιτρέπει να

επαληθεύω ταυτόχρονα την κατανόηση της ομάδας και την δική μου. Εκμεταλλεύομαι την ευκαιρία επίσης για να τους δώσω κάποιους κώδικες επικοινωνίας: αρθρώνω, μιλάω πιο δυνατά, κοιτάζω τους άλλους...

Έμεινα έκπληκτη από την ευκολία με την οποία τα παιδιά οικειοποιήθηκαν αυτή την στιγμή. Έχω την εντύπωση ότι δεν με έχουν ανάγκη. Από την στιγμή που έθεσα στην διάθεσή τους τον μαγνητοπίνακα και τις ετικέτες με τα ονόματα τα χρησιμοποίησαν για να μιλήσουν με την σειρά χωρίς να χρειάζεται να παρεμβαίνω. Θα νόμιζε κανείς ότι δεν χρησιμεύω σε τίποτα!

Το «Τι νέα;» λαμβάνει χώρα τελετουργικά δυο φορές την εβδομάδα (Δευτέρα και Πέμπτη) και αν μια μέρα ξεχάσω να στήσω τον μαγνητοπίνακα, τον ζητάνε! Αναρωτιέμαι γιατί λειτούργησε τόσο εύκολα: μήπως πρόκειται γι' αυτή την τάξη, για τα συγκεκριμένα παιδιά; Άραγε την επόμενη χρονιά οι καινούριοι μαθητές θα λειτουργήσουν ανάλογα; Θα μου άρεσε επίσης να μπορέσω να δω πώς θα εξελιχθούν αυτά τα παιδιά στην υπόλοιπη σχολική τους διαδρομή... Αυτό που με προβληματίζει λίγο είναι η σύγχυση ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό που διαπιστώνω στον λόγο μερικών παιδιών, όπως και η φανερή έλλειψη συνοχής των μεγάλων ιστοριών που δημιουργήθηκαν από συνενώσεις ιδεών. Οι «μικροί ομιλητές» δανείζονται τα θέματα των άλλων, πράγμα που οδηγεί να υπάρχει συχνά πλεονασμός των λόγων από την μία συνεδρίαση στην άλλη. Δεν ξέρω πολύ καλά πώς να αντιδράσω, χρειάζομαι αναμφίβολα λίγο περισσότερο χρόνο και ανταλλαγές με συναδέλφους για να τα σκεφτώ όλα αυτά από την αναγκαία απόσταση.

Η παιδαγωγική Φρενέ διαπερνά τις βαθμίδες και είναι εντελώς διαθεματική και πολυεπίπεδη.

- Πράγματι οι συνάδελφοι που εργάζονται στην προσχολική αγωγή καταθέτουν την μαρτυρία τους, όπως και εκείνοι της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, για πρακτικές που κάνουν εμφανείς τις ίδιες αξίες, την δύναμη της έκφρασης και της συνεργατικής οργάνωσης της τάξης.
- Έρχονται επίσης στο προσκήνιο πρακτικές πειραματικού ψηλαφισμού: θεσμοθέτηση χρονικών στιγμών για έρευνα, πειραματισμό, παρουσιάσεις/αντιπαραθέσεις.
- Μία πάντοτε προνομιά θέση καταλαμβάνει η έκφραση των παιδιών: ακρόαση, λήψη του λόγου, απόδοση αξίας.

Οικοδόμηση μιας πολιτισμικής κληρονομιάς της κοινότητας... για μια προσωπική πρόσβαση στις γνώσεις

Από τον [Marcel Thorel](#), συνέντευξη που πήρε ο [François Le Ménahèze](#)

Ο Marcel Thorel καταθέτει εδώ την εμπειρία του ως εμπυχωτής-υπεύθυνος πολλών σεμιναρίων του ICEM με θέμα «Ξεκινώντας, συνεχίζοντας με την παιδαγωγική Φρενέ» αλλά και ως μέλος μια ομάδας Φρενέ υπό συγκρότηση σε προάστιο της Βόρειας Γαλλίας. «Αυτή η εμπειρία αφορά ένα οκταθέσιο σχολείο με επτά εκπαιδευτικούς αποφασισμένους να αλλάξουν τις πρακτικές τους... Κάθε συνάδελφος είχε τις γνωστές παραδοσιακές τεχνικές στο τρίπτυχο: μάθημα – ασκήσεις – αξιολόγηση. Αποφασίσαμε λοιπόν να τις αλλάξουμε».

Αυτή η μαρτυρία των πιθανών βηματισμών πάνω στις οδούς του «ξεκινήματος» έχει την αξία των πρακτικών που επαληθεύτηκαν στο πεδίο της τάξης, του σχολείου, της συν-επιμόρφωσης.

Ιδού λοιπόν οι ενέργειες μας στην περιπέτεια που συνιστά το ξεκίνημα μια ομάδας Φρενέ. Δεν έχουν καμία αξία ως υπόδειγμα· απλά αποτελούν μια δυνατή εμπειρία, διαποτισμένη από πρακτικές που θεμελιώνονται και εξελίσσονται πάνω σε στέρεες πεποιθήσεις και πολιτικά θεμέλια.

Ένα αφηγηρικό σημείο: η συζήτηση, τα νέα

Στο πρόγραμμά μας προβλέπουμε χρόνο γι' αυτό που αποκαλούμε στιγμή του ανοίγματος: τα νέα των παιδιών, η συζήτηση. Το έχουμε ορίσει για το πρωινό της Δευτέρας και της Πέμπτης, την επομένη δηλαδή των διακοπών του Σαββατοκύριακου και της Τετάρτης, όπου ενδέχεται να υπάρξουν γεγονότα στα οποία τα παιδιά να έχουν συμμετάσχει ή να είναι μάρτυρες και τα οποία μπορούν με κάποιον τρόπο να φέρουν στην τάξη. Από αυτές τις θεσμοθετημένες στιγμές μπορεί να ξεπηδήσουν κατευθύνσεις εργασίας προς αξιοποίηση, αλλά σ' έναν πρώτο χρόνο αυτό δεν έχει και μεγάλη σημασία. Τα νέα, λοιπόν, τα γεγονότα, μπορεί να καταγράφονται σ' ένα τετράδιο ζωής, είτε από το χέρι του εκπαιδευτικού (με αναπαραγωγή των ντοκουμέντων) είτε κατά τρόπο ηλεκτρονικό. Είναι λοιπόν πολύ σημαντικό να διατηρούνται ίχνη τα οποία θα αποτελέσουν μια πρώτη μνήμη της τάξης και ο πρώτος λίθος αυτού που θα ονομάσουμε πολιτισμική κληρονομιά της κοινότητας.

Αυτή η κληρονομιά είναι μια ιδέα, ένα σχέδιο που θα μας βοηθήσει στη διαμόρφωση ενός επαγγελματικού τρόπου ενέργειας, μιας μεθόδου εργασίας.

Μαρτυρίες «Γιατί εργάζομαι με την παιδαγωγική Φρενέ;»

Όταν διάβασα το βιβλίο του Φρενέ *Παραβολές για μια λαϊκή παιδαγωγική στα Λεγόμενα του Mathieu*, μου φάνηκε τόσο ωραίο και τόσο απλό καθώς επίσης και, όπως λέγεται και στην αρχή του βιβλίου, ότι είναι μια παιδαγωγική του κοινού νου.

Το να μαθαίνουμε εκκινώντας από πραγματικές καταστάσεις και από εμπειρίες που μπορούμε να φέρουμε στο σχολείο όπου ζούμε είναι κάτι που δημιουργεί πολύ ισχυρό κίνητρο. Να σπάσουμε τον κορσέ ενός άκαμπτου προγράμματος που μας εμποδίζει να συνειδητοποιήσουμε ότι βρέχει μια δεδομένη στιγμή, ότι πρέπει να σταματήσουμε για να θαυμάσουμε το τρυγόνι που κάθισε στον φράχτη. Να είμαστε πολύ ανοιχτοί στην ιδέα ότι η ζωή εισέρχεται μέσα στην τάξη.

Jesus Maria Martin Gonzalez, δάσκαλος της Δ' Δημοτικού, σχολείο San Isidro Labrador, Villasequilla, Τολέδο.

Πρώτη εβδομάδα στο δημοτικό ή στο γυμνάσιο/λύκειο

Από τον **André Mathieu**, εκπαιδευτικό στο γυμνάσιο

Προειδοποίηση: αυτό που ακολουθεί είναι ένα παράδειγμα από τις πολλαπλές εισόδους στην παιδαγωγική Φρενέ. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί υπόδειγμα.

Στο ξεκίνημα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να εισάγει τεχνικές και εργαλεία μόνο αν τα γνωρίζει καλά και αισθάνεται την τάξη του δεκτική. Γι' αυτό το λόγο για μεγάλο χρονικό διάστημα θα συνυπάρχουν στιγμές, ας τις πούμε, «Φρενέ» και παραδοσιακές περιόδους.

Ο χρόνος της κάθε περιόδου είναι απλά ενδεικτικός και θα πρέπει να προσαρμόζεται στα ωράρια της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Γι' αυτό αναφερόμαστε (στη στήλη Ημέρα και Ωρα) σε ημέρα για το δημοτικό και σε ώρα μαθήματος για την δευτεροβάθμια.

Ημέρες και ώρες	Ρόλος του εκπαιδευτικού: εισαγωγή τεχνικών και εργαλείων	Τι μπορεί να συμβεί	Ρόλος του εκπαιδευτικού: Τι να κάνω;
<p>1^η μέρα</p> <p>9.00'</p> <p>10 λεπτά το πολύ</p>	<p>Πριν την έναρξη της χρονιάς, έχω παιδαγωγικές προθέσεις που τις αποκαλύπτω στην τάξη:</p> <p>«Θα δουλέψουμε μαζί. Παρουσιάζομαι:...»</p> <p>Περιγράφω τη τάξη ως προς την οργάνωση του χώρου και εξηγώ το γιατί αυτής της οργάνωσης (φάκελοι, υλικά, κτλ).</p> <p>Προσπαθώ να μιλάω όσο γίνεται λιγότερο και τους ρωτάω αν έχουν κάτι να πουν ή να ρωτήσουν.</p> <p>...</p> <p>(Το υπόλοιπο της μέρας ή του μαθήματος εξελίσσεται κατά τον παραδοσιακό τρόπο)...</p>	<p>Με κοιτάνε και δεν λένε τίποτα.</p> <p>Δεν λένε τίποτα αλλά υπάρχει αναταραχή.</p>	<p>Εξηγώ ξανά, καθυστερώνω: «Μπορείτε να μιλάτε και να ρωτάτε χωρίς φόβο. Κανένας δεν θα κοροϊδέψει όποιον μιλάει, γι' αυτό είμαι εδώ».</p> <p>Δεν επιμένω και συνεχίζω: μοίρασμα βιβλίων, υπενθύμιση καταλόγων με υλικά, προετοιμασία των ντοσιέ, υπενθύμιση του προγράμματος, κτλ. Η ημέρα ή το μάθημα ξετυλίγεται κατά τον παραδοσιακό τρόπο με βάση αυτά που έχω ετοιμάσει εφεδρικά.</p>

		Σηκώνουν το δάχτυλο και θέλουν να μιλήσουν	Οργανώνω την συζήτηση. Σημειώνω στον πίνακα αυτά που λένε. Αν η ανταλλαγή είναι αρκετά πλούσια μπορούμε ήδη να οργανώσουμε ένα πλάνο εργασίας για την μέρα μας με βάση τις προτάσεις που έγιναν από τα παιδιά, από τους εφήβους.
Τέλος του μαθήματος ή σχόλασμα	Ζητάω έναν απολογισμό. Δίνω μια επεξήγηση αυτής της λέξης: «να σκεφτούμε πάνω σ' αυτά που κάναμε σήμερα»	Μιλάνε. Δεν λένε τίποτα.	Σημειώνω στον πίνακα αυτά που λέγονται. Ρωτάω μήπως θέλουν να τα γράψουν: αν αρνηθούν μένουμε εκεί. Αν ορισμένοι το δεχθούν τους αφήνω χρόνο και μετά μαζεύω τα φύλλα που έγραψαν.
2^η μέρα 9.00' - 9.30' (ή δεύτερο μάθημα)	Εισάγω το « Τι νέα; » χωρίς να δώσω το όνομα της τεχνικής: «Καλημέρα, έχετε κάτι να πείτε αυτό το πρωινό;»	Δεν λένε τίποτα	Μετά από μια στιγμή αναμονής, και προτροπές να πάρουν τον λόγο, αν εξακολουθήσει να μην συμβαίνει τίποτα, παίρνω την τάξη από το χέρι κατά τρόπο παραδοσιακό και εργαζόμαστε πάνω σ' αυτό που έχω ετοιμάσει εφεδρικά.
		Αντιδρούν και μιλούν κατά τρόπο άναρχο. Μιλούν κατά τρόπο οργανωμένο	Σταματώ τις συζητήσεις και εγκαθιστώ το μαγνητόφωνο, ρύθμιση του λόγου μέσω του μικροφώνου. Αν υπάρξει μπλοκάρισμα, τους αφήνω το μικρόφωνο αλλά δεν μαγνητοφωνώ. Οργανώνω την συζήτηση. Δεν σημειώνω τίποτα, ούτε στον πίνακα ούτε στο τετράδιό μου, και τους εξηγώ ότι η στιγμή του λόγου είναι εντελώς ελεύθερη και ότι τίποτε απ' αυτά που θα ειπωθούν δεν πρέπει να βγει από την τάξη.
16.45' ή ¼ της ώρας πριν το τέλος του μαθήματος	Απολογισμός του τέλους του μαθήματος ή της ημέρας.	Δεν μιλάνε. Μιλάνε.	Δεν επιμένω (δες την 1 ^η μέρα) Ρυθμίζω την συζήτηση και εισάγω τον πρώτο κανόνα: «Για να μιλήσετε μεταξύ σας, πρέπει να μιλάτε ο ένας μετά τον άλλο για να ακούτε και να σας ακούνε. Και σεβόμαστε αυτόν που μιλάει: δεν κοροϊδεύουμε.»

<p>3^η μέρα 9.00' - 9.30'</p>	<p>«Τι νέα;» ή «Πρωινή συζήτηση»</p>	<p>Δεν λένε τίποτα.</p> <p>Μιλάνε, προτείνουν, ανταλλάσσουν μεταξύ τους.</p>	<p>Περίπτωση λίγο πιθανή. Αν συμβεί αυτό, το θέμα ανάγεται στην παθολογία της ομάδας (δες κοινωνιόγραμμα του Μορένο). Παραμένουμε στην παραδοσιακή παιδαγωγική.</p> <p>Εισάγω το Ελεύθερο κείμενο, δίχως να το μνημονεύσω: «Έχετε πολλά πράγματα να πείτε, δεν έχουμε τον χρόνο τώρα, αλλά σας προτείνω να το γράψετε, για να μην χαθούν αυτά που θα θέλατε να πείτε.»</p>
	<p>Παρουσιάζω επίσης τους «Φακέλους ατομικής εργασίας» και τους προτείνω να το δοκιμάσουμε αμέσως.</p>		<p>Ζητάω να γίνει σιωπηλή εργασία και επιβλέπω για να πραγματοποιηθεί ομαλά.</p>
<p>16.45' ή τέλος του μαθήματος</p>	<p>Απολογισμός</p>		
<p>4^η μέρα 9.00' - 9.30' 9.30' - 10.30'</p>	<p>«Τι νέα;» ή «Πρωινή συζήτηση»</p> <p>Ατομική εργασία στους φακέλους: εκτός από τις συστάσεις για ηρεμία δεν δίνω, προς το παρόν, μέσα οργάνωσης της εργασίας. Πρέπει αυτό να προκύψει την ώρα του απολογισμού.</p> <p>[Συνέχεια της μέρας με παραδοσιακή εργασία]</p>	<p>Δες την 1^η μέρα.</p>	
<p>16.45' - 17.00' ή τέλος του μαθήματος</p>	<p>Απολογισμός</p>	<p>Δεν μιλούν για την ατομική εργασία και την οργάνωσή της</p>	<p>Παρεμβαίνω, υποδεικνύω τις δυσλειτουργίες (τακτοποίηση, μνήμη της εργασίας που πραγματοποιήθηκε, κατανομή της εργασίας, κτλ.) και προτείνω το Πλάνο συλλογικής εργασίας. Το Πλάνο ατομικής εργασίας θα ακολουθήσει αργότερα.</p>

<p>5^η μέρα</p> <p>9.00' - 9.30'</p> <p>9.30' - 9.50'</p>	<p>«Τι νέα;» ή «Πρωινή συζήτηση»</p> <p>Παρουσίαση του Πλάνου συλλογικής εργασίας για την ερχόμενη εβδομάδα. Πρέπει να φανεί ότι υπάρχουν «δεσμευμένες» ώρες (εξωτερικές υποχρεώσεις) και ώρες που μπορεί η τάξη να τις προσαρμόσει όπως θέλει.</p>	<p>Δες την 1^η μέρα.</p>	
<p>10.00' - 11.00'</p> <p>16.00' - 17.00'</p>	<p>Ατομική εργασία</p> <p>Απολογισμός της εβδομάδας, στον οποίο προεδρεύω. Για να διατηρηθούν στην μνήμη αυτά που λέγονται ζητάω έναν ή δύο γραμματείς που κρατούν σημειώσεις.</p>	<p>Προσπάθεια να τεθούν σε εφαρμογή αυτά που ειπώθηκαν στον απολογισμό. Αν η τάξη δεν το καταφέρει, θα συζητήσουμε γι' αυτό την ώρα του απολογισμού.</p> <p>Γίνονται παράπονα, κριτικές, προτάσεις οργάνωσης.</p>	<p>Ιεραρχώ το σύνολο των ερωτήσεων. Είναι η πρώτη Συνεργατική Σύνοδος της ομάδας, χωρίς να την ονοματίσω έτσι. Βοηθώ τους γραμματείς να κρατήσουν σημειώσεις. Μ' αυτούς συζητώ για να οργανώσω την δεύτερη Σύνοδο, την επόμενη εβδομάδα. Για μεγάλο διάστημα θα είμαι ο πρόεδρος, κατόπιν τον ρόλο αυτό θα τον αναλάβει μαθητής.</p> <p>Σ' αυτό το στάδιο, όλα δείχνουν ότι η συνεργατική τάξη έχει ξεκινήσει... και μπορούμε να συνεχίσουμε σ' αυτόν τον δρόμο.</p>